

УДК 341

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.88.4.23>

ТИМЧАСОВИЙ ЗАХИСТ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ В ЄС У КОНТЕКСТІ СВІТОВИХ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ ТА ВІЙНИ В УКРАЇНІ

Черній Ю.Л.,
*аспірант кафедри європейського права
Львівського національного університету
імені Івана Франка*

Черній Ю.Л. Тимчасовий захист громадян України в ЄС у контексті світових міграційних процесів та війни в Україні.

У статті здійснено аналіз проблем тимчасового захисту громадян України в Європейському Союзі крізь призму світових міграційних процесів та війни в Україні. Зазначено, що держави-члени ЄС, здійснюючи співробітництво в галузі надання статусу європейської протекції особам, щодо яких існує реальна загроза в країні транзиту чи країні походження, взяли на себе політико-правову й моральну відповідальність за життя цих осіб, захист їхніх прав і законних інтересів, організацію соціального й економічного забезпечення їх існування в межах ЄС. З огляду на перспективи України стати повноправним членом ЄС, комплексне вивчення заходів нормативно-правового й інституційного характеру, реалізованих у сучасних умовах війни в Україні з боку РФ, а також аналіз і прогнозування потенційних наслідків дії актів у сфері тимчасового захисту громадян України, що сукупно становлять так званий міграційний пакт Європейського Союзу, набувають особливої актуальності в контексті оновленого політико-правового порядку денного ЄС щодо України. Окрім того, накопичений європейський досвід правового забезпечення інтеграційної політики у сфері вимушеної міграції може вплинути на розвиток правового регулювання відповідних суспільних відносин у рамках спільних інтеграційних проєктів ЄС та України в частині інтеграції нашої держави в європейську спільноту. Повномасштабна агресія проти України створила нові виклики й загрози для країн: для України як жертви агресії; для країн ЄС, як до держав, які надають тимчасовий притулок українським громадянам-втікачам від війни; для інших країн, які приймають у себе українських біженців. Громадяни України, які вимушено перебувають у країнах Європейського Союзу, мають право на набуття статусу тимчасового захисту (відповідно до умов Директиви про тимчасовий захист (RTV)). Наголошено, що через військову агресію Росії проти України мільйони людей втекли від війни, шукаючи притулку в країнах Європейського Союзу. ЄС повністю солідарний з Україною і її народом. У відповідь на агресію Росії ЄС продемонстрував єдність і силу та надав Україні скоординовану гуманітарну, політичну, фінансову й матеріальну підтримку. Вжито, зокрема, конкретні заходи щодо надання допомоги біженцям з України, а саме: тимчасовий механізм захисту для українців у ЄС, гуманітарна допомога внутрішньо переміщеним особам в Україні, підтримка цивільного захисту України, країн, які приймають біженців (Чехія, Польща, Словаччина і Республіка Молдова), а також Агентства ООН у справах біженців, фінансова й технічна підтримка держав-членів, які приймають біженців, підтримка прикордонного контролю для країн ЄС, які приймають біженців. Зроблено висновок, що практика європейських держав щодо біженців показує прагнення всебічного співробітництва. При цьому правове регулювання у цій сфері відображає внутрішню політику держав щодо надання притулку. Притулок – це надання державою захисту вимушеному мігрантові, який полягає в гарантії неповернення до країни, де йому загрожує небезпека такого переслідування (принцип non-Refoulement), можливості тимчасового чи постійного перебування та наділення такої особи основними правами і свободами людини. Безумовним досягненням міжнародної правової системи захисту біженців можна назвати додаткове закріплення інституту тимчасового притулку.

Ключові слова: права людини, захист прав людини, біженці, мігранти, притулок, тимчасовий захист, Директива про тимчасовий захист, право Європейського Союзу, міграційна політика, держави-члени Європейського Союзу, воєнний стан.

Cherniy Y.L. Temporary protection of citizens of Ukraine in the EU in the context of global migration processes and the war in Ukraine.

The article analyzes the problems of temporary protection of Ukrainian citizens in the European Union through the prism of global migration processes and the war in Ukraine. It is noted that the EU Member States, cooperating in the field of granting European protection status to persons facing a real threat in the country of transit or country of origin, have assumed political, legal and moral responsibility for the lives of these persons, the protection of their rights and legitimate interests, and the organization of social and economic support for their existence within the EU. Given the prospects for Ukraine to become a full member of the EU, a comprehensive study of a regulatory, legal and institutional measures implemented in the current conditions of the war in Ukraine by the Russian Federation, as well as the analysis and forecasting of the potential consequences of the acts in the field of temporary protection of Ukrainian citizens, which together constitute the so-called migration pact of the European Union, are of particular relevance in the context of the updated political and legal agenda of the EU regarding Ukraine. In addition, the accumulated European experience in legal support for integration policy in the field of forced migration may influence the development of legal regulation of relevant social relations within the framework of joint integration projects of the EU and Ukraine in terms of the integration of our state into the European community. Full-scale aggression against Ukraine has created new challenges and threats for countries: for Ukraine as a victim of aggression; for EU countries as states that provide temporary shelter to Ukrainian citizens fleeing the war; for other countries that host Ukrainian refugees. Ukrainian citizens who are forcibly staying in the countries of the European Union have the right to obtain temporary protection status (in accordance with the terms of the Temporary Protection Directive (TPD)). It was emphasized that due to Russia's military aggression against Ukraine, millions of people have fled the war, seeking asylum in the countries of the European Union. The EU stands in full solidarity with Ukraine and its people. In response to Russia's aggression, the EU has demonstrated unity and strength and provided Ukraine with coordinated humanitarian, political, financial and material support. In particular, specific measures have been taken to provide assistance to refugees from Ukraine, namely: a temporary protection mechanism for Ukrainians in the EU, humanitarian assistance to internally displaced persons in Ukraine, support for the civil protection of Ukraine, countries hosting refugees (the Czech Republic, Poland, Slovakia and the Republic of Moldova), as well as the UN Refugee Agency, financial and technical support to Member States hosting refugees, support for border control for EU countries hosting refugees. It is concluded that the practice of European states regarding refugees shows the desire for comprehensive cooperation. At the same time, legal regulation in this area reflects the internal policy of states regarding the provision of asylum. Asylum is the provision of protection by the state to a forced migrant, which consists in a guarantee of non-return to a country where he is threatened with the danger of such persecution (the principle of non-Refoulement), the possibility of temporary or permanent residence and the provision of such a person with fundamental human rights and freedoms. An unconditional achievement of the international legal system for the protection of refugees can be called the additional consolidation of the institution of temporary asylum.

Key words: human rights, protection of human rights, refugees, migrants, asylum, temporary protection, Temporary Protection Directive, European Union law, migration policy, European Union Member States, martial law.

Постановка проблеми. Сучасні міграційні процеси є невід'ємною частиною історії людства. Форми міграції і властиві їй особливості останнім часом зазнали значних змін з огляду на стрімку інтенсифікацію міжнародних відносин. Демографічна карта світу, що історично склалася, під впливом масової глобалізації стала об'єктом безпрецедентної трансформації. При цьому саме міграційна політика і нормативно-правова практика держав-членів Європейського Союзу (далі – ЄС) відіграють вагомую роль у формуванні міграційних процесів у всьому світі та Україні зокрема. А втім, нинішня міграційна ситуація в країнах-членах ЄС складна і динамічна. Незважаючи на те, що кількість тих, хто прибуває, скоротилася з часу піку кризи з біженцями у 2015–2016 роках, до Європи, як і раніше, прибуває значна кількість мігрантів і біженців. «Демократизація суспільного життя після здобуття Україною незалежності відкрила світ для громадян, котрих раніше утримував режим у межах державних кордонів» [1], – слушно наголошує О. Малиновська. І станом на зараз громадяни України, які вимушено перебувають у країнах Європейського Союзу, мають право на набуття статусу тимчасового захисту (відповідно до умов Директиви про тимчасовий захист (RTB)).

Щоправда, питання, так би мовити, вимушеної міграції українців у фокусі європейського законодавця опинилися нещодавно. Вимушена міграція, спершу визнана об'єктом міжнародного співробітництва держав-членів ЄС, трохи пізніше, у 1999 році, була врегульована ЄС у рамках іншого виміру інтеграції – Простору свободи, безпеки та правосуддя [2]. Відповідно до ст. 3 Договору про Європейський Союз «Союз надає своїм громадянам простір свободи, безпеки та правосуддя без внутрішніх кордонів», у межах якого забезпечується вільне пересування осіб у взаємозв'язку з відповідними заходами з питань контролю зовнішніх кордонів, надання притулку, імміграції, а також запобігання злочинності та боротьби із цим явищем [3]. Тож зміст Простору свободи, безпеки та правосуддя є особливою сферою діяльності Європейського Союзу, що входить до категорії його спільної компетенції з державами-членами (при цьому держави-члени зберігають право видавати власні закони та інші правові акти в частині, що не суперечить праву Європейського Союзу). Отже, держави-члени ЄС, здійснюючи співробітництво в галузі надання статусу європейської протекції особам, щодо яких існує реальна загроза в країні транзиту чи країні походження, взяли на себе політико-правову й моральну відповідальність за життя цих осіб, захист їхніх прав і законних інтересів, організацію соціального й економічного забезпечення їх існування в межах ЄС.

З огляду на перспективи України стати повноправним членом ЄС, комплексне вивчення заходів нормативно-правового й інституційного характеру, реалізованих у сучасних умовах війни в Україні з боку РФ, а також аналіз і прогнозування потенційних наслідків дії актів у сфері тимчасового захисту громадян України, що сукупно становлять так званий міграційний пакт Європейського Союзу [4], набувають особливої актуальності в контексті оновленого політико-правового порядку денного ЄС щодо України. Окрім того, накопичений європейський досвід правового забезпечення інтеграційної політики у сфері вимушеної міграції може вплинути на розвиток правового регулювання відповідних суспільних відносин у рамках спільних інтеграційних проєктів ЄС та України в частині інтеграції нашої держави в європейську спільноту. Створення такої збалансованої, узгодженої і взаємоприйнятної для всіх її учасників політики тимчасового захисту дозволить істотно знизити потенційні міграційні ризики й загрози для людей, що надасть захищеність і стабільність, такі необхідні для подальшого багатовекторного прогресивного розвитку інтеграційних проєктів.

Усе це обумовлює науковий і практичний інтерес до досвіду становлення та розвитку правових й організаційних аспектів співробітництва України і ЄС у сфері міграційної політики, а також у сфері надання притулку й тимчасового захисту громадянам України в країнах ЄС з огляду на сучасні тенденції розвитку міграційного законодавства і європейської інтеграції зокрема.

Стан опрацювання проблематики. Теоретико-методологічні проблеми міжнародної міграції й міграційної політики Європейського Союзу комплексно досліджували такі вітчизняні вчені, як Д. Баланюк, І. Іващук, М. Микієвич, С. Мосьондз, В. Олефір та ін. Серед зарубіжних дослідників сфери міграції й тимчасового захисту громадян у країнах ЄС варто виокремити С. Каррера, В. Чейла, К. Костелло, М. Моузуракиса та ін. У наукових працях згаданих авторів розглянуто основоположні засади розвитку міграційних процесів у Європі та в Україні зокрема. Предметом їхніх досліджень є також види міграції, особливості міграційної політики держав-членів ЄС й України. Однак більшість досліджень у згаданій сфері не враховують сучасних політичних, економічних і воєнних реалій, викликів і їхніх наслідків для громадян України, а отже, не формують належної політики у сфері тимчасового захисту крізь призму світових міграційних процесів.

Метою статті є аналіз проблем тимчасового захисту громадян України в Європейському Союзі крізь призму світових міграційних процесів та війни в Україні.

Виклад основного матеріалу. Вимушена міграція є різновидом міграції, яка виокремлена як невід'ємна частина міграційних процесів. На офіційному сайті Європейської комісії (далі – ЄК) вимушена міграція визначається як міграційне переміщення, яке містить елемент примусу, враховуючи загрози життю і звичному життєвому укладу мігрантів, що виникають з причин природного чи техногенного характеру (наприклад, переміщення біженців і внутрішньо переміщених осіб та осіб, переміщених внаслідок природних чи екологічних катастроф, голоду або проєктів з розвитку, а також хімічних або ядерних катастроф) [5].

Принагідно зазначимо, що в міжнародному гуманітарному праві примусове переміщення цивільних осіб заборонено, і це становить військовий злочин під час міжнародних чи регіональних збройних конфліктів, окрім випадків, коли це потрібно для забезпечення безпеки таких осіб або продиктовано військово-стратегічною необхідністю [6]. Зокрема, повномасштабна агресія проти

України створила нові виклики й загрози для країн: для України як жертви агресії; для країн ЄС, як до держав, які надають тимчасовий притулок українським громадянам-втікачам від війни; для інших країн, які приймають у себе українських біженців [7, с. 5].

Правову основу захисту українських громадян-втікачів від війни становлять міжнародні договори, головними з яких є Конвенція ООН про статус біженців 1951 року [8] та Протокол до неї від 1967 року [9]. Варто зазначити, що чинні положення Конвенції 1951 року активно розвиваються й уточнюються в рамках інституту додаткового захисту біженців, що діє в Європейському Союзі. Так, Директива Ради ЄС від 29 квітня 2004 року 2004/83/ЄС «Про мінімальні стандарти кваліфікації та статусу громадян третіх країн та осіб без громадянства як біженців або осіб, які іншим чином потребують міжнародного захисту, і змісту захисту, що надається» [10] встановлює умови кваліфікації і статусу громадян країн, що не входять до Європейського Союзу, або осіб без громадянства як біженців, або осіб, які іншим чином потребують міжнародного захисту, а також визначає зміст захисту, що надається вказаним особам.

23 вересня 2020 року Європейська комісія ініціювала процес якісно нового реформування спільної європейської системи притулку, що свідчить про зміну парадигм європейської політики у сфері вимушеної міграції. Системна реформа політики ЄС у сфері вимушеної міграції торкнулася кількох напрямів: управління міграційними процесами і системою притулку; створення системи готовності й антикризового реагування; комплексна система управління кордонами; посилення боротьби з незаконним увезенням мігрантів на територію ЄС; співробітництво з третіми державами й міжнародними організаціями; залучення висококваліфікованих спеціалістів у ЄС; підтримка інтеграції мігрантів у європейський соціум. ЄК зробила особливий акцент на: а) прозорому і справедливому управлінні зовнішніми кордонами (що передбачає організацію систематичних перевірок особи, стану здоров'я мігрантів, а також оцінку загрози, що надається мігрантами, для внутрішньої безпеки Євросоюзу і держав-членів ЄС); б) на справедливих й ефективних правилах у сфері вимушеної міграції (що містять прискорені процедури надання притулку і повернення іноземних громадян); в) на новому механізмі солідарності в ситуаціях міграційного тиску або кризи, а також у рамках пошуково-рятувальних операцій; г) на посиленні антикризового управління у сфері вимушеної міграції; д) на ефективній політиці повернення і більш скоординованому підході ЄС до самої процедури повернення; е) на покращенні системи управління й імплементації політики у сфері притулку та міграції; є) на взаємовигідному співробітництві з третіми державами; ж) на розвитку стійких законних (легальних) шляхів міграції до ЄС для осіб, які потребують захисту, а також для іноземних висококваліфікованих фахівців; з) на підтримці ефективних стратегій інтеграції.

У правовому аспекті Європейська комісія внесла пропозиції щодо прийняття відразу п'яти нових актів: Регламенту з управління у сфері притулку та міграції; Регламенту, який створює систему комплексної перевірки громадян третіх держав на зовнішніх кордонах; Регламенту, що встановлює загальні процедурні правила у сфері міжнародного захисту в ЄС; Регламенту про внесення змін до системи Eurodac; Регламенту, що регулює кризові ситуації та форс-мажори у сфері міграції і притулку. Більше того, подальшому розгляду і прийняттю все ще підлягають деякі законодавчі ініціативи ЄК попередньої формації, які також увійшли до складу нового пакету реформованих актів правового регулювання вимушеної міграції до ЄС. Запропонована реформа політики ЄС у сфері вимушеної міграції значно трансформує механізм правового регулювання цієї галузі суспільних відносин.

До категорії вимушених мігрантів варто також зарахувати осіб, які шукають притулок. Особами, які шукають притулок, прийнято називати осіб, які не отримали статусу біженців, але явно висловлюють свій намір отримати цей статус у державі-реципієнті. Згідно з висновком Виконавчого комітету Управління Верховного комісара ООН у справах біженців № 32 (XXXII) 1981 року, до «осіб, які шукають притулок», належать особи, які є біженцями відповідно до Конвенції про статус біженців 1951 року та Протоколу до неї 1967 року, а також особи, які були змушені шукати притулок поза країнами свого походження чи постійного проживання через зовнішню агресію, окупацію, іноземне панування або події, які серйозно порушують громадський порядок у будь-якій частині або на всій території цих країн [11]. Зазначимо, що в цьому випадку йдеться не про визнання цих осіб біженцями *de jure*, а лише про фактичну відповідність їхньої життєвої ситуації та загальних ознак тим обставинам і критеріям, які створюють на універсальному рівні підстави для визнання за ними статусу біженців та надання їм відповідного міжнародного захисту. Ос-

новним критерієм зарахування індивідів чи груп до цієї категорії є їхній намір отримати міжнародний захист (статус біженця).

19 вересня 2016 року Генеральна Асамблея ухвалила Нью-Йоркську декларацію про біженців та мігрантів, яка стала підґрунтям до затвердження Глобального договору про біженців у 2018 році [12]. У цій декларації виділено три блоки причин, які змушують великі групи людей до переміщення: економічний, політико-соціальний та екологічний. Окрім того, виокремлено і три види зобов'язань: зобов'язання держав щодо біженців і мігрантів, зобов'язання щодо мігрантів та зобов'язання щодо біженців.

Також у декларації міститься комплекс заходів щодо біженців за кількома напрямками: прийом і допуск, сприяння задоволенню поточних і постійних потреб, підтримка приймаючих країн і громад, довгострокові рішення й подальші дії (серед яких вказувалося прийняття Глобального договору про біженців, який концептуально став продовженням декларації, заснованим на тих самих принципах, а також конкретизуючих зобов'язаннях держав і заходах, які вони вживають для вирішення кризових ситуацій за участю біженців). Основне значення цих актів (декларації і договору) полягає в тому, що вони мають стати механізмом, який доповнює міжнародно-правовий режим захисту біженців, з погляду посилення дії принципу більш справедливого й розумного розподілу тягара й відповідальності у міграційній сфері.

Практика європейських держав щодо біженців показує прагнення всебічного співробітництва. При цьому правове регулювання у цій сфері відображає внутрішню політику держав щодо надання притулку. Як наголошують дослідники, наразі міграційна політика належить до виключної компетенції ЄС, проте окремі її компоненти, зокрема питання засобів і методів здійснення, реалізуються в межах національних правових систем [13]. Тому основне завдання полягає в тому, щоб процес регулювання у країнах ЄС ґрунтувався не лише на внутрішньодержавному праві держав, а й на загальному праві і практиці. При цьому основною метою, що стоїть перед країнами Європейського Союзу, є розробка стратегій, які розв'язували б усі проблеми сучасної міграції.

Важливим кроком на шляху уніфікації законодавств держав став Амстердамський договір 1997 року, який уособлює єдину концепцію, що стала основою політики щодо біженців і взята за основу єдиної європейської системи надання притулку. Реалізацію положень Амстердамського договору, спрямованого на уніфікацію процедури надання статусу біженця в країнах ЄС з урахуванням міжнародних стандартів у сфері захисту прав біженців, демонструють: директива, що визначає мінімальні стандарти прийому осіб, що шукають притулку, рішення про створення Європейського фонду біженців, директива про мінімальні стандарти надання громадянам третіх країн або особам без громадянства статусу біженців або осіб, які потребують іншого міжнародного захисту, та про зміст захисту, що надається [7]. Аналіз зазначених директив показує, що вони не лише сприяють формуванню єдиної європейської системи захисту біженців, а й створюють умови для більш ефективного їхнього захисту.

Наголосимо, що через військову агресію Росії проти України мільйони людей втекли від війни, шукаючи притулку в країнах Європейського Союзу. ЄС повністю солідарний з Україною і її народом. У відповідь на агресію Росії ЄС продемонстрував єдність і силу та надав Україні скоординовану гуманітарну, політичну, фінансову й матеріальну підтримку. Вжито, зокрема, конкретні заходи щодо надання допомоги біженцям з України, а саме: тимчасовий механізм захисту для українців у ЄС, гуманітарна допомога внутрішньо переміщеним особам в Україні, підтримка цивільного захисту України, країн, які приймають біженців (Чехія, Польща, Словаччина і Республіка Молдова), а також Агентства ООН у справах біженців, фінансова й технічна підтримка держав-членів, які приймають біженців, підтримка прикордонного контролю для країн ЄС, які приймають біженців [14].

Після повномасштабного вторгнення Росії в Україну 24 лютого 2022 року ЄС відреагував негайно і продемонстрував дієву солідарність, підтримуючи людей, які потребують допомоги. Це передбачало пряму гуманітарну допомогу, екстрену допомогу у сфері цивільного захисту, підтримку на кордоні, а також надання захисту тим, хто рятується від війни. Вперше у своїй історії Європейський Союз ввів у дію **Директиву про тимчасовий захист**, яка запроваджує нормативно-правові положення для допомоги у врегулюванні масового прибуття людей. Водночас Європейська комісія негайно розпочала координацію з країнами ЄС для збору інформації про ситуацію на місцях та запобігання торгівлі людьми [15].

Директива тимчасового захисту надала українцям, що рятуються від російських бомб, право легально перебувати на території ЄС й отримувати базові соціальні послуги, враховуючи охорону здоров'я, освіту і право на працевлаштування [16]. Згідно з Директивою ЄС про тимчасовий захист, громадяни України, які залишили країну з 24 лютого 2022 року, можуть скористатися режимом тимчасового захисту [17]. Тимчасовий захист – це особлива форма захисту, яку Європейський Союз надає українцям, які змушені залишити свою країну через військову агресію. Цей механізм було активовано в березні 2022 року у відповідь на масовий приплив біженців з України. Тимчасовий захист дає українцям можливість легально перебувати у країнах ЄС, працювати, навчатися й користуватися соціальними послугами. Цей статус надає простіші умови для отримання притулку й охоплює: право на житло, медичне обслуговування й освіту, право на працевлаштування. Щоб отримати тимчасовий захист, біженець має звернутися до місцевих органів влади із заявою. Як показує практика, процес отримання тимчасового захисту в багатьох країнах займає від кількох днів до двох тижнів [18].

Станом на сьогодні, за пропозицією ЄК, тимчасовий захист для людей, які рятуються від агресії Росії проти України, продовжено до березня 2026 року [19]. Це забезпечить визначеність і підтримку для майже 4,2 мільйона осіб, які користуються захистом у ЄС [15]. Правовою основою для такого рішення є стаття 4 (2) Директиви про тимчасовий захист, яка передбачає таку можливість, якщо причини для тимчасового захисту і надалі залишаються. EU Migration Preparedness and Crisis Blueprint Network з фокусом на Україні та Solidarity Platform Ukraine продовжуватимуть свою діяльність, щоб забезпечити спільну обізнаність щодо міграційних наслідків повномасштабного вторгнення Росії в Україну, готовність і скоординовану відповідь на кризу. Комісія і надалі уважно стежитиме за впливом майбутніх нових прибулих на здатність держав-членів приймати біженців. Важливо продовжувати працювати над забезпеченням більшого балансу зусиль між державами-членами [19].

Загалом, якщо громадянин України підпадає під дію Директиви про тимчасовий захист (RTV), він має право перебувати в країні ЄС протягом певного періоду часу. Статус тимчасового захисту надає українцям низку прав, таких як дозвіл на проживання, право на працевлаштування, на освіту, на медичне страхування тощо [20]. Однак громадянин України не має права на тимчасовий захист за таких умов: якщо в нього є тимчасовий дозвіл на проживання в Україні (наприклад, для роботи або навчання) і він не зареєструвався в країні проживання; якщо недостатньо документів, які підтверджують, що громадянин України підпадає під умови тимчасового захисту; якщо громадянин подав заяву про надання (між)народного захисту в Україні, рішення щодо якої ще не ухвалено; якщо він виїхав, наприклад, з Нідерландів до однієї з країн за межами ЄС (зауважимо, що RTV не є проїзним документом; митниця країни, яка не входить до ЄС, може не пропустити громадянина України, оскільки в нього немає дійсного документа для перетину кордону); якщо громадянин України скористався Службою репатріації (Dienst Terugkeer & Vertrek); якщо він засуджений за тяжкий злочин тощо [20].

Проте, підкреслимо, що принцип «невисилки» є абсолютним принципом захисту біженців, згідно з яким біженців не можна повертати до країни, де є побоювання (обґрунтовані) щодо переслідувань. Цей принцип однаково поширюється як на повернення біженця в країну походження, так і в іншу країну, де іноземна особа може бути піддана переслідуванню. А втім, це правило має виняток, відповідно до якого держави-учасниці мають право вислати біженців, які законно проживають на їхній території, за наявності судового рішення, прийнятого «з міркувань державної безпеки чи громадського порядку» (п. 1 ст. 32 Конвенції про статус біженців (1951)) [8]. Однак у нормативних правових актах немає вказівки на те, які саме дії біженців вважатимуться загрозою відносинам державної безпеки або громадського порядку. Тож це положення статті 32 Конвенції про статус біженців 1951 року містить у собі оцінне поняття, що, на наш погляд, уможливило порушення прав біженців.

Висновки. Інститут притулку в міжнародному праві тісно пов'язаний із реалізацією права людини на пошук й отримання притулку від переслідування в іноземній державі (ч. 1 ст. 14 Загальної декларації прав людини 1948 року). Притулок – це надання державою захисту вимушеному мігрантові, який полягає в гарантії неповернення до країни, де йому загрожує небезпека такого переслідування (принцип non-Refoulement), можливості тимчасового чи постійного перебування та наділення такої особи основними правами і свободами людини. Безумовним досягненням міжнародної правової системи захисту біженців можна назвати додаткове закрі-

плення інституту тимчасового притулку. Тимчасовий захист – це один із видів притулку, під яким розуміють екстрений попередній засіб забезпечення безпеки іноземних громадян, які масово прибули на територію країн ЄС. Нормативно-правова регламентація інституту тимчасового захисту являє собою значний внесок міждержавного співтовариства в реалізацію права людини на вільне пересування за межі країни походження. Такі пересування формують певну частину міжнародної вимушеної міграції й посилюють дію універсальної правової системи надання притулку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Малиновська О.А. Трудова міграція: соціальні наслідки та шляхи реагування. Київ : НІСД, 2011. 40 с. URL: https://www.niss.gov.ua/sites/default/files/2011-11/Malin_migriziya-dace3.pdf (дата звернення: 17.02.2025).
2. Lavenex S. Migration and the EU's new eastern border: between realism and liberalism. *Journal of European Public Policy*. Oxford, 2001. Vol. 8, № 1. P. 24–42.
3. Консолідовані версії Договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського Союзу з протоколами та деклараціями від 07.02.1992, 25.03.1957 / ЄС, ЄЕС. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b06#Text (дата звернення: 17.02.2025).
4. Пірепт Б. Міграційний пакт: що означає нова політика ЄС щодо притулку? *DW*. 2024. 11 квіт. URL: <https://www.dw.com/uk/migracijnij-pakt-so-oznace-nova-politika-es-sodo-nadanna-pritulku2-a-68794336/a-68794336> (дата звернення: 17.02.2025).
5. Forced migration. Definition(s). URL: https://home-affairs.ec.europa.eu/networks/european-migration-network-emn/emn-asylum-and-migration-glossary/glossary/forced-migration_en (viewed on 17.02.2025).
6. Glossary on Migration. International Organization for Migration, 2019. P. 56. URL: https://publications.iom.int/system/files/pdf/iml_34_glossary.pdf (viewed on 17.02.2025).
7. Вплив міграційних процесів на перебіг повоєнного відновлення України, міграційну політику ЄС та країн східного партнерства / за ред. Ю. Якименка ; Центр Разумкова. Київ, 2023. 265 с. URL: <https://razumkov.org.ua/images/2023/10/25/2023-Pyshchulina-MIGRACIA.pdf> (дата звернення: 17.02.2025).
8. Конвенція про статус біженців : міжнар. док. від 28.07.1951 / ООН. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_011#Text (дата звернення: 17.02.2025).
9. Протокол про статус біженців від 1967 року. URL: https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=V-5&chapter=5&clang=_en (дата звернення: 17.02.2025).
10. Директива Ради ЄС 2004/83/ЄС від 29 квітня 2004 р. про мінімальні стандарти кваліфікації і статусу громадян третіх країн або осіб без громадянства як біженців та осіб, які потребують у силу інших обставин міжнародного захисту, і зміст гарантованого захисту. *Європейська комісія: вебсайт*. https://home-affairs.ec.europa.eu/policies/migration-and-asylum/migration-management/migration-management-welcoming-refugees-ukraine_uk (дата звернення: 17.02.2025).
11. Висновок Виконавчого комітету Управління Верховного комісара ООН у справах біженців № 32 (XXXII) від 24.04.1981. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_357#Text (дата звернення: 17.02.2025).
12. New York Declaration for Refugees and Migrants adopted by all Member States at historic UN Summit, 19 September 2016. URL: https://refugeesmigrants.un.org/sites/default/files/un_press_release_-_new_york_declaration_-_19_september_2016.pdf (viewed on 17.02.2025).
13. Дручек О.В., Яра О.С., Глобенко І.О. Міграційні процеси та міграційна політика у державах-членах ЄС: історія, сучасні тенденції правового регулювання. *Право та державне управління*. 2024. № 2. С. 299–307. URL: http://www.pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/2_2024/41.pdf (дата звернення: 17.02.2025).
14. Як ЄС допомагає біженцям з України. *Рада Європейського Союзу: вебсайт*. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/refugee-inflow-from-ukraine/> (дата звернення: 17.02.2025).

15. Регулювання міграції: прийом біженців з України. *Європейська комісія: вебсайт*. https://home-affairs.ec.europa.eu/policies/migration-and-asylum/migration-management/migration-management-welcoming-refugees-ukraine_uk (дата звернення: 17.02.2025).
16. Майже 4,3 мільйона українців мають тимчасовий захист у ЄС – Євростат. *Укрінформ*. 2025. 10 лют. URL: <https://reinform.com.ua/58792/naprykinczi-2024-roku-43-mln-ukrayincziv-maly-tymchasovuj-zahyst-u-yes-yevrostat/> (дата звернення: 17.02.2025).
17. Council Directive 2001/55/EC of 20 July 2001 on minimum standards for giving temporary protection in the event of a mass influx of displaced persons and on measures promoting a balance of efforts between Member States in receiving such persons and bearing the consequences thereof. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32001L0055&qid=1648223587338> (viewed on 17.02.2025).
18. Покрокове керівництво: як українцям отримати статус біженця та освіти в Європі. *Prague Education Center*. URL: <https://www.educationcenter.cz/blog/poshagovoe-rukovodstvo-kak-ukraincam-poluchit-status-bezhenca-i-obrazovanie-v-evrope/#:~:text=Согласно%20Директиве%20ЕС%20о%20временной,Право%20на%20трудоустройство> (дата звернення: 17.02.2025).
19. Commission proposes to extend temporary protection for people fleeing Russian aggression against Ukraine until March 2026. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_24_3173 (viewed on 17.02.2025).
20. 10 прав українців в ЄС: якими привілеями наділяє тимчасовий захист. *Visit Ukraine*. 2022. 5 листоп. URL: <https://visitukraine.today/uk/blog/1121/10-rights-of-ukrainians-in-the-eu-what-privileges-does-temporary-protection-confer> (дата звернення: 17.02.2025).